
Ei viinasta löydy luovuutta

Alkoholipolitiikka-lehden numerossa 6/1982 kirjoittaa professori Matti Bergström aivoista, alkoholista ja luovuudesta tavalla, joka mielestäni edellyttää kommentointia. Varsinkin siksi että Bergströmin tieteellisen varovasti esittämiä ajatuksia on jo lainattu radio-ohjelmaan.

Ohjelmassa ja osaksi myös Bergströmin kirjoituksessa annetaan se käsitys, että taiteilijat käyttävät alkoholia edistääkseen luovuuttaan. Tämä on virheellinen käsitys, jonka jo Olavi Paavolainen kumosi. Hänen kokemuksensa oli, että "iloisen illan" aikana kirjoitettu ja silloin erinomaiselta tuntunut teksti oli aamun valjetessa ja kritiikin herätessä armotta raakattava.

Alkoholin ja taiteilijoiden yhteisyys on yleinen harhakäsitys, jota taiteilijat itsekin saattavat levittää. Henrik Tikkanen vieraili kymmenen vuotta sitten Tampereella: "Sanoin pojille, että opetelkaa juomaan että opitte piirtämään. Nyt kun uudelleen kävin Tampereella, voin todeta, että juomaan ne on oppineet, mutta piirustustaito on samalla tasolla kuin ennenkin!"

Todennäköisesti taiteilijat ja muut luovat yksilöt eivät käytä alkoholia enempää kuin väestö keskimäärin. He ovat kuitenkin yleisön silmätikkuna ja siitä tämä "tilastollinen harha"! Luovalla yksilöllä on kylläkin juuri luovuutensa tähden erityispaineita, mikä saattaa johtaa hänet hakemaan helpotusta alkoholista.

Päinvastoin kuin Bergström näyttää olettavan, luovuus on olemukseltaan sosiaalista, ei yksilöllistä. Luovuus on sosiaalista siten, että voimakaimmillaan se johtaa ihmisen ristiriitaan yhteiskunnan tai ainakin yleisen mielipiteen kanssa, ja tästä seuraa paineita.

Luova prosessi tapahtuu vain osaksi ihmisen aivoissa, yhteiskunta on siinä mukana siten, että luovan aivoprosessin tulos kiinnittyy kielelliseen ilmaukseen. Tässä tarkoitan kielellä joko puhuttua tai kirjoitettua kieltä tai jotakin taiteellista ilmaisu. Periaatteessa esimerkiksi runo voi jäädä kirjoittamatta ja siis vain runoilijan mielessä välähtäneeksi säkeeksi. Kuitenkin tämäkin on kielellinen ilmaisu, jota vastaa jokin aivojen sähkökemiallinen tila. Vaikka kaunis säe runoilijan aivoissa jää meiltä muilta kenties piiloon, se on silti kieltä ja siten yhteiskunnallista. Kieltä kun ei voi olla olemassa ilman muita ihmisiä.

Joka oikein lukee Bergströmin aivofysiologista kuvausta luovasta prosessista, ymmärtää, että alkoholi heikentämällä tiedollisia ja valintaprosesseja vähentää aivoprosessin tuloksen luovuutta!

Pelkkä sosiaalisten estojen poistaminen ei lisää luovuutta, sillä luovaa onkin sellainen tulos, joka on suhteessa sosiaaliseen.

Kenties vertaus tietokonesimulointiin tekee asian helpommin ymmärrettäväksi. Voimme tuottaa tietokoneella sattumanvaraisia prosesseja. Näitä voidaan käyttää vaikkapa aleatorisen musiikin tai tietokonegrafiikan lähteenä. On yleisesti tunnettua, että tällaisen taiteen tulokset ovat monesti hengettömiä. Loistavia poikkeuksiakin on, mutta silloin on aina mukana taiteilijan oma strukturoiva vaikutus.

Sama näkyy myös sovellettaessa tietokonesimulointia operaatiotutkimuksessa. Ainoastaan mallin ja "operaatioavaruuden" välinen jännite takaa tuloksen merkityksellisyys.

Alkoholi on myös erittäin epäilyttävä lääke niihin yhteiskunnan sairauksiin, joita Bergström kutsuu psykodistortioiksi. Siihen, että ihmiset vie raantuvat työstään, perheistään ja luonnosta, on toki vastattava vaikuttamalla yhteiskunnan rakenteisiin. Se on luovaa toimintaa, ei pahan olon lääkitseminen alkoholilla.

Ei meidän aina tarvitse olla "luovia" eikä varsinkaan kuvitella ryypiskelystä liikoja. Alkoholia paremmaksi luovuuden lähteeksi saattaisivat pikemminkin sopia muut huumeet. Parasta ja turvallista on kuitenkin yrittää laajentaa tietoisuuttaan meditaatiolla, jos toiminta normaalitilassa ei riitä.

Heikki Pesonen

Pontikan synty

Kymmenkunta vuotta sitten kerättiin kansalaisilta tietoja pontikka-nimen esiintymisestä Suomessa. Näin esitteli käsitteen sisältöä Sanastajalehti: "Salassa keitettyä kotipolitoista viinaa on yleisesti murteittainkin nimitetty 'pontikaksi'." Vastaajilta pyydettiin tietoa, tunsivatko he tämän termin ja sille mahdollisesti muita vastineita. Ja he tunsivat luonnollisesti. Pontikka oli levinnyt ympäri Suomea. Vain inkeriläisperäisille vastaajille se oli ollut tuntematon heidän vanhoilla kotitienoillaan.

Miten sitten on suomen kieleen tullut sana pontikka merkitsemään kotipolitoista viinaa? Useista syntytarinoista otan tähän vain muutaman.

Alkon 45-vuotispäivän tienoilla järjestettiin kansalaisille kirjoituskilpailu alkoholiin liittyvän perinneaineiston keräämiseksi. Muun materiaalin ohessa nousi seuraava tarina (Kippurahäntä 1977,